

JAARVERSLAG 2006

Mijnheer de minister,

De Koninklijke Commissie voor Toponymie en Dialectologie vervult haar wetenschappelijke opdracht onder de hoge bescherming van de *Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen en Kunsten* en de *Académie royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique*. Het wetenschappelijke doel van de Commissie is de studie van de onomastiek (toponymie en antroponymie) en de dialectologie, vooral in België en zowel op Germaans als op Romaans gebied. Daartoe geeft ze wetenschappelijke studies (Handelingen, Werken) over deze disciplines uit. De Commissie is eveneens een wetenschappelijk adviesorgaan waarop de overheid regelmatig een beroep doet.

Statutaire vergaderingen

De statutaire vergaderingen hebben plaatsgehad in de lokaliteiten van het Paleis der Academiën in Brussel, op 30 januari, 29 mei en 30 oktober 2006. Er werden zes sectievergaderingen gehouden (in elk van de twee secties telkens op 30 januari, 29 mei en 30 oktober 2006), twee plenaire vergadering (op 30 januari en 29 mei 2006) en een (gemeenschappelijke) bestuursvergadering op 30 oktober 2006.

Buitengewone vergaderingen

Ook de buitengewone vergaderingen werden het Paleis der Academiën in Brussel gehouden. Er hadden twee buitengewone (gemeenschappelijke) bestuursvergaderingen plaats: op 6 maart en 13 mei 2006. Bovendien is de Vlaamse afdeling in twee buitengewone vergaderingen samengekomen: op 7 april en 28 november 2006

Lezingen gehouden op de plenaire vergadering

Marie-Guy BOUTIER: *Point de vue roman à propos du projet de «Dictionnaire etymologique des noms de communes belges»*

Paul T.C. KEMPENEERS: *De opzet van een «Etymologisch woordenboek van de Belgische gemeentenamen»*

Lezingen gehouden in de Vlaamse afdeling

Victor MENNEN: *Herkomst en woonplaats als naamgevingsmotieven bij familienamen in de Limburgse Kempen*

Zie artikel in deze jaargang, p. 349-375.

José CAJOT: *De foneemrijkdom van het dialect van Zichen-Zussen-Bolder*

Het klinkersysteem van het Belgisch-Limburgse plaatsje Zichen-Zussen-Bolder (bij Maastricht) bevat 50 fonemen: 14 korte en 14 lange vocalen, 8 sluitende korte en 5 sluitende lange diftongen, 5 openende korte en 2 openende lange diftongen, 1 triftong en 1 sjwa. Dat dialect vestigt hiermee in het Nederlandse taalgebied vermoedelijk een record – tenminste als men bereid is om geen rekening te houden met de (Limburgse) dialecten waarin vocalische polytonie bestaat en elke klinker of tweeklank

dus in principe zowel sleep- als stoottonig uitgesproken kan worden.

De verklaring van deze klankrijkdom moet precies gezocht worden in de verdwijning van de tweetonigheid in dit dialect. Deze hypothese houdt in dat (secundaire) polytonogene divergenties en redundanties (verkorting en verlenging, diftongering en monoftongering, verplaatsing van de articulatieplaats en ontronding), gefonemiseerd werden en de plaats van de (primaire) polytonie ingenomen hebben.

Ward VAN OSTA : *Nogmaals «goedendag» : een etymologische gissing*

Zie artikel in *Handelingen LXXVIII* (2006), p. 421-436.

Jozef VAN LOON : *Het Toponymisch Woordenboek van Maurits Gysseling (1960) in de kritieken (1960-1964)*

Het verschijnen van het Toponymisch Woordenboek van M. Gysseling in 1960 gold reeds van bij zijn verschijnen in 1960 als een belangrijk werk. Dat bewijzen de ca. 20 recensies die in de jaren 1960-1964 verschenen en het feit dat er zelfs recensies van recensies verschenen. Alle recensies samen beslaan zo'n 150 pagina's tekst met vaak zeer waardevolle informatie die tot hiertoe nooit systematisch werd verwerkt. In de lezing wordt een synthese gepresenteerd van de vele punten van kritiek en commentaar die op de diverse onderdelen van het woordenboek werden geleverd : de algemene inrichting van het woordenboek, Gysselings criteria inzake de chronologische en de geografische afbakening van het materiaal, de selectie van de bronnen, de benutting van de bestaande literatuur op het gebied van etymologie en regionale geschiedenis, de omgang met bestaande edities en met kopieën van na 1200

enz. De slotsom is dat vele kritieken terecht maar vele ook onterecht zijn en dat de voornaamste kritiek die Gysseling kan worden gemaakt het feit is dat hij zijn methode en zijn doelstellingen onvoldoende in zijn inleiding heeft geëxpliciteerd. Dat hij echter in zijn primaire en in feite enige doelstelling, t.w. een filologisch zo betrouwbaar mogelijke grondslag te leggen voor toekomstig onderzoek, volledig is geslaagd, bewijst het feit dat geen enkele van de ca. 20 recensies Gysseling op een leesfout heeft kunnen betrappen.

De 150 bladzijden recensie leverden tevens gedetailleerde aanvullingen en correcties bij niet minder dan ca. 800 lemma's van het woordenboek. Deze verstrooide gegevens werden t.g.v. deze lezing voor het eerst systematisch samengebracht en alfabetisch geordend volgens de lemma's in het woordenboek. Deze uitgebreide lijst vormt een eerste reeks aanvullingen op het Toponymisch Woordenboek van M. Gysseling, die binnenkort in de Handelingen zullen verschijnen. Het ligt in de bedoeling ze door andere te laten volgen.

Belangrijke beraadslagingen in het (gemeenschappelijk) bestuur, de plenaire en de sectievergaderingen

Een eigen website

De beide secties zijn het eens over de noodzaak van een eigen website. De algemeen secretaris zal de technische en inhoudelijke aspecten coördineren. Het resultaat moet de wetenschappelijke resp. adviserende werkzaamheden van de Commissie en de individuele wetenschappelijke activiteiten, publicaties en internationale contacten van haar leden reflecteren. Het is de bedoeling met een eerste voorlopige versie op 1 maart 2007 online te zijn.

Etymologisch woordenboek van de Belgische gemeentenamen

De beide secties waren het erover eens dat er op dit ogenblik geen recent wetenschappelijk geüpdatet synthetisch naslagwerk bestaat waarin het geïnteresseerde publiek of gemeentebestuur de herkomst van een gemeentenaam kan opzoeken.

De Vlaamse afdeling beoogde een woordenboek te redigeren van alle Belgische gemeentenamen (stand 1970), met een wetenschappelijk verantwoorde etymologische verklaring, opgave van de oudste attestaties en van de terzake betrouwbare literatuur. Het resultaat zou een ook voor de leek leesbare tekst worden, die niettemin door de ontsluiting van de bronnen en de wetenschappelijke literatuur volledig bruikbaar en controleerbaar is voor de wetenschappelijke onderzoeker.

De Waalse afdeling beklemtoonde echter de noodzaak van een nieuw en historisch diepgaand interdisciplinair onderzoek inzake de etymologie van de Waalse toponymie en suggereerde de gelegenheid te baat nemen om een onderzoek te starten dat zou kunnen leiden tot een publicatie als het Zwitserse toponymisch woordenboek van: Andres Kristol (dir.), *Dictionnaire toponymique des communes suisses*, *Lexikon der schweizerischen Gemeindenamen*, *Dizionario toponomastico dei comuni svizzeri*. Neuchâtel-Frauenfeld-Lausanne. Centre de dialectologie, Verlag Huber, Éditions Payot 2005 (1102 p.).

Omdat het project van de Waalse collega's ambitieuzer en langer van duur is dan het Vlaamse, maar de behoefte in Vlaanderen veel dwingender is dan in Wallonië – dat over een toch vrij betrouwbaar werk als *Les noms des communes de Wallonie* van Jules Herbillon (Brussel 1986) beschikt –, wenste de Vlaamse afdeling haar plannen zo snel

mogelijk ten uitvoer te brengen. Zij heeft daarom voorgesteld haar project te realiseren onder de titel *Etymologisch Woordenboek van de Belgische gemeentenamen, deel 1: Vlaanderen en Brussel* en zo de mogelijkheid opengelaten dat eerlang een aansluitend deel voor het Franstalige landsgedeelte verschijnt.

Lezingen gehouden in de Waalse afdeling

In de Waalse afdeling werden twee lezingen gehouden.

Bestuur en ledenbestand

De verkiezing van het *Bestuur van de Commissie* voor de periode 2006-2007 had plaats tijdens de plenaire vergadering van 30 januari 2006. Het bestuur werd als volgt samengesteld :

Vlaamse afdeling

Voorzitter : Hugo RYCKEBOER

Secretaris : Jacques VAN KEYMEULEN

Waalse afdeling

Voorzitter : Jean LOICQ

Secretaris : Jean GERMAIN

Bestuur van de Koninklijke Commissie voor Toponymie en Dialectologie – Commission royale de Toponymie et de Dialectologie

Algemeen voorzitter : Marie-Guy BOUTIER

Algemeen ondervoorzitter : Hugo RYCKEBOER

Algemeen secretaris : José CAJOT

Op donderdag 30 november 2006 overleed in het huis van de jezuiten te Heverlee het erelid van de Vlaamse afdeling Frans Claes.

Publicaties

De *Handelingen LXXVIII* (2006) telden 436 bladzijden. Ze werden geruild met een aantal tijdschriften en wetenschappelijke instellingen (zie lijst). De door aankoop of ruil verkregen werken werden gedeponneerd in onze bibliotheek, die ondergebracht is in de bibliotheek van de Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen en Schone Kunsten. Honderd exemplaren worden de wetenschappelijke centra van de Belgische universiteiten ter beschikking gesteld, ten behoeve van onderzoekers en studenten.

Advisering

Inzake straatnaamgeving werd de Commissie in 200 door talrijke Brusselse, Waalse en Duitstalige gemeenten geraadpleegd.

De Commissie heeft de *taalkundige aanpassing van de geografische namen van de stafkaarten* die door het Nationaal Geografisch Instituut, Abdij ter Kameren 13, 1000 Brussel uitgegeven worden, voortgezet. Voor de Vlaamse afdeling heeft het Instituut voor Naamkunde en Dialectologie (Blijde-Inkomststraat 21, 3000 Leuven) onder leiding van Willy VAN LANGENDONCK advies uitgebracht voor schrijfwijze en vorm van 23 toponiemen (kaartbladen nrs. 08/1, 02/6 en 02/7) uit de gemeenten Hoogstraten en Wuustwezel.

In de Waalse afdeling werd het onderzoek gedaan door Jean GERMAIN en Jean-Marie PIERRET.

Internationale contacten

Het *Etymologisch Woordenboek van het Nederlands*, van de Kiliaanstichting Amsterdam en het Instituut voor Nederlandse Lexicologie in Leiden, staat onder auspiciën van

de *Koninklijke Commissie voor Toponymie en Dialectologie*. KCTD-lid Frans Debrabandere is medehoofdredacteur.

De leden Frans DEBRABANDERE, Jef VAN LOON en Johan TAELEDMAN zijn resp. voorzitter en leden van de begeleidingscommissie van het *Oudnederlands Woordenboek* bij het *Instituut voor Nederlandse Lexicologie* in Leiden.

Hugo RYCKEBOER organiseerde op 28 oktober 2006 het Colloquium van de *Coordination Universitaire pour l'étude du Flamand de France* in Duinkerke en hield er een lezing met de titel: «Le flamand : un patrimoine commun caractérisé par des évolutions sociales très différentes des deux cotés de la frontière».

Ann MARYNISSEN nam deel aan de bijeenkomst van universitaire docenten Nederlands in het Duitse taalgebied (Zürich, 17 tot 19 maart 2006) en hield er de lezing: «Familienamentypes in het Nederlandse en het Duitse taalgebied». Op 9 juni 2006 vertegenwoordigde zij de Commissie voor Toponymie en Dialectologie in de «Tweede Workshop Nederlands-Vlaams Netwerk Naamkunde» (Meertens Instituut, Amsterdam). Zij woonde het «Doktoranden- und Habilitandenkolloquium der deutschen Niederlandistik» bij te Münster (24 en 25 november 2006). An MARYNISSEN is lid van de wetenschappelijke begeleidingscommissie voor de Geïntegreerde taalbank, (Vroeg)Middelnederlands (INL, Leiden) en van het wetenschappelijk comité van de Niederrhein-Akademie/Academie Nederrijn (DE-Xanten).

Willy VAN LANGENDONCK vertegenwoordigde de KCTD in november 2006 op het «14th International Congress of the Names Society of Southern Africa» in Kwa-Zulu-Natal, Zuid-Afrika. Zijn lezing droeg de titel: «The classification of founding names vs. ordinary surnames». Verder

hield hij voordrachten over de theorie van de eigenaam in Praag, Vilnius en Riga. Op 9 juni 2006 vertegenwoordigde hij samen met collega Ann Marynissen de Commissie voor Toponymie & Dialectologie in de «Tweede Workshop Nederlands-Vlaams Netwerk Naamkunde» (Meertens-Instituut, Amsterdam).

José CAJOT vertegenwoordigde de Commissie op de «Nationale Streektalenconferentie» te Maastricht (16 juni 2006).

Jacques Van Keymeulen gaf op 17 maart 2006 te Middelburg een gastcollege aan de Roosevelt Academie en op 21 maart 2006 vertegenwoordigde hij de Commissie te Gent op de conferentie «Latin-Roman, oral – écrit : Une histoire de continuités et de variabilités (21 tot 23 maart 2006) met een lezing getiteld : «Latin loanwords in the Dutch language and its dialects». Op het Symposium van Taal en Tongval in de Academie te Gent hield hij samen met Magda Devos op 16 november 2006 de lezing «Recurrenties in lexicale dialectgeografische patronen in Vlaanderen». Copromotor (met Roland Willemyns en Wim Vanderbussche) van het colloquium «The future of historical sociolinguistics» in Brugge (1 tot 2 december 2006). Expert op het «Doktoranden- und Habilitandenkolloquium der deutschen Niederlandistik» te Münster (24 en 25 november 2006). Deelnemer aan de «Nationale Streektalenconferentie» te Maastricht (16 juni 2006).

Met de meeste hoogachting

Hasselt, 31 december 2007

algemeen secretaris

José CAJOT

voorzitter

Marie-Guy BOUTIER